

Особености на финансово-стопанския анализ в условията на българската икономическа действителност

Евгений Стоянов

Features of financial and economic analysis in terms of the Bulgarian economic reality: *The proposed material considers the basic ideas in the conception of the financial-economic analysis with the purpose the whole standardized process to be objectively compared with the analytical procedures, which are realized in Bulgarian organizations. On this occasion are examined the analytical problems, which may receive the definition „Bulgarian“. The whole set of problems is conventionally classified, as in accordance with the limited volume it is very difficult and not serious to speak about a complete comprehensiveness of the touched theme. In the contents the problems are examined as a ground for elaboration of the whole analytical process and its realizing procedure in a content and formal aspect.*

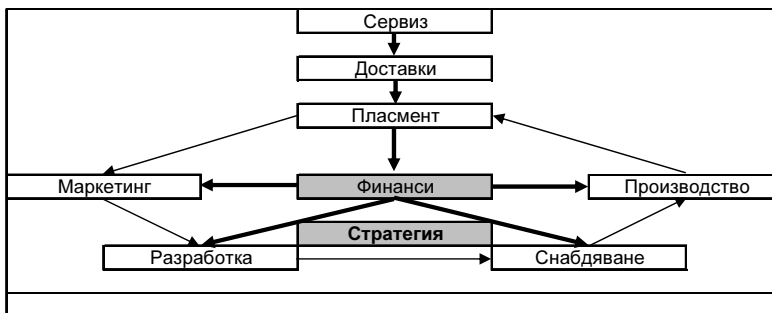
Key words: *analysis, models, process, procedure, indexes, indicators.*

Предмет на този материал е състоянието на финансово-стопанския анализ в българската икономическа действителност.

Като цел, върху която е фокусирано вниманието, може да се определи проблематиката, която съпътства финансово-аналитичните процедури, провеждани в българските организации.

Основната задача е свързана с откриване на логичната връзка между регистриран резултат, конкретен проблем и алтернатива за разрешаване на проблема.

Многообразието на възгледи за предмета на финансово-стопанския анализ убеждава в нуждата от прецизиране, но същевременно доказва и единството на базисните характеристики, изхождайки от тезата и разбирането, че финансово-стопанският анализ изучава икономическата активност на стопанските организации в хомогенна връзка с използването на технология, организация и управление на стопанската дейност с цел оформяне на обективна оценка на постигнатите резултати и разкриване на неизползваните възможности и потенциал за оптимизиране на организационна ефективност, или това може да се дефинира така: предмет на финансово-стопанския анализ е стопанската дейност на организациите и техните структурни звена, насочена към предварително разработване на стратегии, цели и приоритети, осигуряваща социално-икономическото оцеляване в условията на високодинамична и несигурна бизнес среда и създаване на условия за устойчиво и проспериращо развитие на бизнеса, който като дейност е отразен в система от показатели на плановата дейност, отчетите и отчетната дейност, отразена в допълнителни информационни източници.

Фиг. 1. Функционален механизъм на стопанска дейност

Целите на финансовия анализ се формулират в синхрон с повишените изисквания, адекватни на социално-икономическата действителност, на непосредствените потребители на аналитичния продукт [1: 9]. На практика всички потребители реално прилагат инструментариума на финансовия анализ при разработване на управленски решения, насочени към оптимизиране на стопанската дейност. Приоритетните цели на анализа са: оценка на дейността; оценка на доходност и възвръщаемост; оценка на ефективността; оценка на финансовото състояние и др.

Като постановка на целите и задачите финансовият анализ, прилаган в българската икономическа действителност по нищо съществено не се отличава от аналогичните процедури включени в границите на традиционния подход. Под традиционен подход се разбира съвкупността от методи, инструментариум и технологии прилагани за събиране, обработка и тълкуване на данни за стопанската дейност на организациите.

В ретроспективен план е редно да се спомене, че създаването на традиционния подход е обосновано върху теорията и практиката на финансовия анализ на страните с развита пазарна икономика от началото на XX век (Англия, Франция, Германия), като тук е редно да се отбележи и работата на някои руски и съветски икономисти като Н. Блатов. От този период като напредничави за времето си са развити и прилагани понятия и методи на анализа като сравнителен аналитичен баланс, коефициенти на разпределение, коефициенти на координиране и други [2: 29].

Макар да е спомената една нищожна част от понятия и методи, по-същественото е, че основната цел на всеки вид финансов анализ е оценката и идентифицирането на вътрешните организационни проблеми, възникващи в процеса по подготовка, обосновка и приемане на различни управленски решения като алтернативи за развитие, изход от кризи, преходи към процедури на банкрут, разширяване на бизнеса, търговия с акции, привличане на инвестиции и редица други.

В светлината на Теорията на заинтересованите страни управленските решения се разработват и приемат по различни поводи и се свързват с различни представители на субектната страна в контролно-аналитичната система [3: 12] в частност:

- за владелците – обосновават се различни стратегически решения;
- за мениджърите – предопределят различни оперативни решения;
- при арбитражни процедури – обясняват реализацията на съдебни решения;
- за инвеститори – подготвят инвестиционни решения;
- за представители на държавните органи – осъществяват оценка за съблюдаване на държавни и обществени интереси.

Конкретните задачи на финансовия анализ определят и формулират от подготвените управленски решения. Самата специфика на задачите обуславя избора на определените видове и форми на финансов анализ. Като цяло видовете и формите на анализ, прилагани в българските условия принципиално не се различават от аналогичните методи и форми прилагани във водещата световна практика. Съобразно конкретните задачи се прилага анализ от следните видове – експресен анализ, комплексно-финансов анализ, анализ на бизнес-процесите, анализ на финансово-счетоводната информация, периодичен финансов анализ, а по отношение на развитието на анализирания събития – ретроспективен, текущ (планово-фактически) и перспективен анализ.

Важно и необходимо условие при което се провежда анализът в българските организации е безупречното познаване на традиционния подход на финансовия анализ [5: 31]. Наред с обширната методическа база създадена върху трудовете на Хелферт, Карлин, Макмин, Блатов, Шеремет могат да се добавят имената и на

Пергелов, Чуков и др. Освен множеството теоретични разработки в технологично отношение се внедряват специализирани софтуерни продукти с чисто аналитичен и с контролно-информационен характер. Самият алгоритъм по провеждане на аналитичната процедура включва всички основни етапи от традиционния подход организирани както по съдържание, така и по целесъобразност.

Макар на пръв поглед всичко по отношение на финансовия анализ да изглежда еднотипно и идентично и по форма и по съдържание със световната практика може да се каже, че това е само един от видимите пластове. Твърдението получава подкрепа когато в дълбочина се анализира субектната страна на този процес и се проследят неговите фази [4: 79].

В последните години традиционния финансов анализ на българските организации се извършва при добре формулирани задачи и все по-голяма дълбочина на информацията. Именно това е поводът при анализ на субектната страна да бъдат регистрирани представители както на самата организация – счетоводители, финансови и планови служби, така и специалисти, привлечени отвън, като одитори, анализатори, консултанти и др. Като правило началото на аналитичната процедура или операции като събиране на данни, оценка на достоверност, първоначално обработване на информацията, вертикален анализ, хоризонтален анализ, анализ на финансовите коефициенти по основните аспекти на финансовата дейност и други протичат рутинно и спокойно и не се нуждаят от коментар. Последващите етапи като – сравнителния анализ на коефициенти и норми, анализа на измененията, анализа на интегралните коефициенти и подготовката за заключение на финансовото състояние обаче формират повода, който може да се нарече своеобразен феномен, или български особености при осъществяване на финансов анализ на съвременните организации и предполага задълбочен анализ и коментар.

Като най-общо, вън от всякакво съмнение може да се обобща, че този феномен притежава условен характер и има реална възможност да бъде компенсиран и преодолян при системното и постепенното освобождаване на новото икономическо мислене от изкривените и стари схващания за развитие на българския пазар.

Споделените резултати от проведените изследвания и осъществен финансов анализ в български организации при спазване на всички законосъобразни норми позволява да се формулират някои основни български проблеми и да се коментират причините за появата им.

Първо. В много случаи на практика финансовият анализ се свежда до анализ на структурните съотношения, темповете на изменения на показателите, стойностите на финансовите показатели. Същността и дълбочината на анализ се ограничават до констатации на тенденциите на развитие. Формулирането на обобщаващи изводи и препоръки на основата на натрупаната информация са почти неразрешим проблем за вътрешните специалисти. Възникването на този проблем е в резултат на ниска квалификация, липса на професионален опит и дори творческо отношение към рутинните ежедневни операции.

Второ. Зачестяват резултати, получени след финансов анализ, които са формирани на база на недостоверна първоначална информация. Този акт може да се тълкува и като свързан с обективни, но и със субективни причини. Все още в българските организации водещите мениджъри придобиват статут на недосегаеми и по този повод се губят първични документи и отчетността просто губи системен и пълен като обем характер. Състоянието на икономически колапс както на световната икономика, така и на българската все по-малко позволяват този тип грешки да се отнасят към случайните или по-скоро нехайни актове квалифицирани като непреднамерени действия.

По този повод и проблем може да се добави и проблема с бартерните сделки на българския пазар, обоснован от липса на свежи пари и голяма междуфирмена

задължнялост. Бартерите се осъществяват по пазарни цени при наличие на консенсус на интереси на засегнатите от сделката страни, като в много от случаите свързаните със стоките фискални ангажименти не се реализират.

Трето. Поради излишен стремеж към детайлизация при провеждане на финансов анализ се въвеждат в употреба ненужно количество финансови коефициенти. Броят и обемът не са от такова значение, въпреки че се утежнява самата процедура, но проблемът произтича от там, че много често самите коефициенти са във функционална зависимост помежду си (коефициент на маневреност на собствените средства и индекс постоянните активи, коефициент на автономност и коефициент на съотношението заемни и собствени средства). Причините за споменатия проблем се крият, от една страна, в слабата квалификация на анализаторите, а от друга, в самоцелното усложняване на предлагания аналитичен софтуер (има образци с над 100 коефициента и индекса) [6: 112].

Четвърто. Реализирането на сравнителен финансов анализ в българските условия е почти невъзможен поради липсата на адекватна нормативна база и достъпни средноотраслови показатели. Голяма част от показателите на българските организации биха били тълкувани като неблагоприятни и последващите изводи биха провокирали допълнителни усложнения и тежки, дори необратими последици.

Пето. В българската практика се прибегва до употреба на западни интегрални показатели, които с времето и промяната на условия частично губят своята адекватност. Поради това, че тези показатели формират практически прилагани модели се достига до резултати, които могат да провокират и неточни решения с непоправими последици включително банкрут (5-факторен модел на Алтман).

Шесто. В българската счетоводна наука и практика съществуват макар и малко на брой бели петна, които понякога променят не само надеждите на организациите, но и тяхното бъдеще. Макар, че при въвеждане на МВФ това да е практически почти невъзможно има случаи при които при високи нива на инфлация и огромни маржови разлики в кръстосаните курсове поведението на основни показатели, като показателя за рентабилност или показателя за ефективност просто да не може да бъде анализирано.

Макар че с изброените проблеми не се изчерпва всичко характерно за реализацията на финансовия анализ при български условия може да се твърди, че не може да се ограничи или омаловажи значението на традиционния подход, апробиран и доказан в страните с пазарно развита икономика, за финансов анализ на съвременното състояние и перспективи за развитие на българските организации. Значението на подхода основателно се увеличава за владелци, мениджъри, кредитори и инвеститори, като се отчитат класическите аналитични методи прилагани в условията на българския икономически живот. Неизбежната адаптация на традиционния подход би позволила на финансовия анализ не толкова да продължи да бъде основен елемент във финансовия мениджмънт, но най-вече да подобри мотивацията и обосновката при вземане на управленски решения.

Основните насоки, в които може да се очакват положителни промени при новия прочит на традиционния подход са обвързани както с външни, така и с вътрешни условия в развитието на българските организации.

Игнорирането на българските проблеми би провокирало промени в посока:

- 1) усъвършенстване в регистрирането на събития в счетоводната отчетност;
- 2) усъвършенстване на подхода и методите по изготвяне на пазарна стойност на организациите;
- 3) разработване и въвеждане на независими рейтингови агентства за утвърждаване на нормативни бази – официални, отраслови и регионални.

Друг важен момент на трансформация е изключването в процеса на финансов анализ на фиктивни по съдържание етапи, или по-скоро провокирани от споменатите проблеми.

В този ред на мисли, може би най-съществен момент в процеса на финансов анализ се очаква да настъпи относно:

- анализ на собствен норматив или оптимално ниво на финансовите коефициенти за анализираната организация с помощта на известни методически образци с конкретна причинно-следствена обосновааност [6: 51];

- създаване на системи от специфични индикатори и характерни финансови коефициенти, които се появяват при различните типове организации по начина на формиране;

- качеството на оценяване и начина на формиране на значими показатели, като се взема предвид оптимални нива, тенденциите на изменения, сравнителни характеристики и приети логически правила за тяхното поведение, отчитане и анализ;

- формулирането и анализа на динамиката на комплексния показател „Оценка на финансовата дейност“, изхождайки от получените резултати на всички предхождащи процедури;

- разработване на типов формат, съдържащ обосновани заключения за финансовата дейност на организацията, в който присъстват не само конкретни резултати и дефинирани проблеми, но се посочват очаквани размери на отклонения и начини за преодоляване на регистрираните и анализирани тенденции [4: 81].

От написаното до тук може да се направи извода, че финансовият анализ, осъществяван въз основа на традиционния подход придобива все по-стратегическо значение. Неговото активно и контролирано усъвършенстване е необратим процес в резултат на който организациите, могат да получат нов тип полезни данни за своето финансово състояние и регистрирани тенденции на развитие, като по този начин биха имали възможност успешно да реализират своите стратегии на базата на стойностно обосновани и оптимални управленски решения, вземани при динамичните, но твърде трудни и най-вече ограничени откъм финансови ресурси български условия.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Вос, Б. Корпоративен анализ. С.: Класика и стил, 2001.

[2] Нийли, А. Перспективи за развитие на бизнеса. С.: Класика и стил, 2000.

[3] Пътеводител на икономическите показатели. Прев.: Джорков. С.: Класика и стил, 2000.

[4] Стоянов, Евг. Финансово-стопански анализ. Бургас: Либра скорп, 2010.

[5] Чуков, Кр. Финансово-стопански анализ на предприятието. С.: Тракия-М, 2003.

[6] Уолш, К. Ключови коефициенти в мениджмънта. С.: Инфодар, 2008.

За контакти:

Евгений Николов Стоянов

доцент, доктор; моб. тел.: 0888/535 929

Колеж по икономика и администрация – Пловдив

Пловдив, бул. „Кукленско шосе“ № 13

тел./факс 032/622 522

e-mail: evg_stojanov@abv.bg

Докладът е рецензиран.